

PHÁT TRIỂN GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
THEO TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH ĐÁP ỨNG
YÊU CẦU PHÁT TRIỂN ĐẤT NƯỚC
TRONG GIAI ĐOẠN HIỆN NAY

NGUYỄN QUỐC DUY (*)
LÊ HUY BÌNH (**)

Tóm tắt: Giáo dục và đào tạo giữ vai trò đặc biệt quan trọng, luôn được Đảng, Nhà nước ta xác định là “quốc sách hàng đầu” trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, đồng thời là động lực phát triển đất nước trong bối cảnh toàn cầu hóa. Trên cơ sở phân tích tư tưởng Hồ Chí Minh về vị trí, tính chất, nội dung và phương châm giáo dục, bài viết đề xuất một số giải pháp trọng tâm nhằm tạo bước đột phá trong phát triển giáo dục và đào tạo nhằm đáp ứng yêu cầu, nhiệm vụ phát triển đất nước trong giai đoạn hiện nay.

Từ khóa: Đáp ứng yêu cầu, nhiệm vụ; giáo dục và đào tạo; tư tưởng Hồ Chí Minh.

Abstract: Education and training hold a particularly important position and have always been identified by our Party and State as a “top national policy” in the cause of national construction and defence, as well as a driving force for national development in the context of globalisation. Based on an analysis of Ho Chi Minh’s thought on the position, nature, content, and principles of education, the article proposes several key solutions to create breakthroughs in developing education and training so as to meet the country’s development requirements and tasks in the current period.

Keywords: meeting development requirements and tasks; education and training; Ho Chi Minh’s thought.

Ngày nhận bài: 15/9/2025 Ngày biên tập: 07/11/2025 Ngày duyệt đăng: 19/11/2025

Trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, Đảng và Nhà nước ta luôn xác định giáo dục và đào tạo là “quốc sách hàng đầu”, là sự nghiệp của toàn Đảng, toàn dân và toàn xã hội. Trong đó, tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục luôn là kim chỉ nam xuyên suốt, soi đường cho sự nghiệp xây dựng ngành Giáo dục và Đào tạo ở Việt Nam. Đặc biệt, trong giai đoạn hiện nay trước những tác động sâu sắc của cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, trí tuệ nhân tạo cũng như những yêu cầu ngày càng cao của đất nước khi bước vào kỷ

nguyên vươn mình, việc nghiên cứu, quán triệt và vận dụng sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục càng có ý nghĩa quan trọng và cấp thiết. Đây chính là nền tảng để xây dựng nền giáo dục chất lượng cao đáp ứng yêu cầu xây dựng nguồn nhân lực, góp phần xây dựng và bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới.

1. Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục và đào tạo

Thứ nhất, giáo dục có vị trí quan trọng hàng đầu, vừa là động lực phát triển kinh tế - xã hội, vừa là nhân tố cơ bản hình thành và hoàn thiện nhân cách mỗi con người.

Sinh ra trong giai đoạn đất nước bị xâm lược, bị đô hộ, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã sớm

(*), (**) Trung tâm Trọng tài Thương mại quốc tế Việt - Trung, Chi nhánh Đông Nam Bộ

nhận thức sâu sắc ý nghĩa hàng đầu của giáo dục và đào tạo trong sự nghiệp giải phóng dân tộc, xây dựng đất nước. Ngay sau khi giành được độc lập năm 1945, Người khẳng định: “Một dân tộc dốt là một dân tộc yếu. Vì vậy tôi đề nghị mở một chiến dịch chống nạn mù chữ”⁽¹⁾. Người nhấn mạnh phải đồng thời thực hiện nhiều nhiệm vụ cấp bách: tăng gia sản xuất để cứu đói, củng cố lực lượng cách mạng, đồng thời phát động phong trào mở các lớp “bình dân học vụ” nhằm dạy chữ cho quần chúng nhân dân.

Không chỉ ở ý nghĩa trước mắt, Chủ tịch Hồ Chí Minh còn khẳng định giáo dục giữ vai trò quyết định đối với sự phát triển toàn diện của mỗi con người. Theo Người, giáo dục vừa vì con người, vừa do con người, là sự nghiệp “trồng người” mang tầm nhìn chiến lược lâu dài. Người chỉ rõ: “Hiền, dữ phải đâu là tính sẵn. Phần nhiều do giáo dục mà nên”⁽²⁾; đồng thời nhắc nhở: “Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người. Chúng ta phải đào tạo ra những công dân tốt và cán bộ tốt cho nước nhà”⁽³⁾. Trên cơ sở đó, Người coi giáo dục là động lực quyết định sự tiến bộ của xã hội: “Xã hội càng đi tới, công việc càng nhiều, máy móc càng tinh xảo. Minh mà không chịu học thì lạc hậu, mà lạc hậu là bị đào thải, tự mình đào thải mình”⁽⁴⁾. Như vậy, con người chính là nhân tố trung tâm, quyết định thành bại của cách mạng Việt Nam, nhưng phải là những con người được giáo dục, đào tạo, có đủ tri thức, trình độ, kỹ năng đáp ứng yêu cầu phát triển đất nước. Người khẳng định: “Muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội, trước hết cần có những con người xã hội chủ nghĩa”⁽⁵⁾.

Thứ hai, nền giáo dục cách mạng mang tính nhân dân, dân chủ và khoa học.

Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định giáo dục phải vì mọi người, “ai cũng được học hành”, thể hiện tinh thần nhân dân, nhân văn và công bằng xã hội. Trong nền giáo dục mới, nhân dân vừa là chủ thể, vừa là đối tượng thụ hưởng, đồng thời cũng là nguồn lực quan trọng của sự nghiệp giáo dục. Sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945, Người chỉ rõ chế độ mới phải có nền giáo dục mới, khác hẳn nền giáo dục phong kiến, thực dân, nhằm phục vụ

nhân dân và đào tạo công dân hữu ích cho nước Việt Nam độc lập. Đồng thời, giáo dục phải mang tính khoa học, vừa kế thừa truyền thống dân tộc, vừa tiếp thu tinh hoa nhân loại, gắn học với hành, lý luận với thực tiễn, nhà trường với gia đình và xã hội. Tính nhân dân, dân chủ và khoa học vì thế kết hợp chặt chẽ, tạo nên bản chất tiến bộ của nền giáo dục cách mạng Việt Nam.

Thứ ba, nội dung giáo dục phải toàn diện kết hợp chặt chẽ giữa văn hóa, khoa học và chính trị.

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, con người Việt Nam mới phải được giáo dục trên tất cả các mặt chính trị, tư tưởng, đạo đức cách mạng, văn hóa, khoa học - kỹ thuật, chuyên môn nghiệp vụ, thể chất, thẩm mỹ... Đây là những nội dung gắn bó mật thiết, tạo nền tảng cho sự phát triển toàn diện. Người nhấn mạnh: “Chính trị là linh hồn, chuyên môn là cái xác”⁽⁶⁾, do đó giáo dục chính trị tư tưởng và đạo đức cách mạng phải đặt lên hàng đầu để định hướng hành động, bồi dưỡng phẩm chất. Cùng với đó phải chú trọng nâng cao trình độ văn hóa, chuyên môn, kỹ thuật, đồng thời rèn luyện sức khỏe, phát triển năng lực thẩm mỹ, nuôi dưỡng cái đẹp và cái thiện trong nhân cách. Nội dung giáo dục toàn diện này không chỉ trang bị tri thức và kỹ năng, mà còn hình thành bản lĩnh chính trị, đạo đức và lối sống, giúp con người Việt Nam trưởng thành, trở thành những con người cách mạng: “Giàu sang không thể quyến rũ, nghèo khó không thể chuyển lay, uy vũ không thể khuất phục”⁽⁷⁾, hết lòng phụng sự Tổ quốc, phục vụ Nhân dân.

Thứ tư, về phương châm giáo dục và đào tạo.

Trong tư tưởng Hồ Chí Minh, phương châm giáo dục và đào tạo phải toàn diện, thiết thực và phù hợp với từng lứa tuổi, từng cấp học, “từ dễ đến khó, từ thấp đến cao”, đồng thời luôn gắn liền giữa học và hành, lý luận và thực tiễn. Người khẳng định: “Lý luận mà không liên hệ với thực tiễn là lý luận suông, thực tiễn không có lý luận hướng dẫn thì thành thực tiễn mù quáng”⁽⁸⁾, do đó giáo dục phải giúp người học biến kiến thức thành hành động, gắn học tập với lao động sản xuất, với công cuộc xây dựng đất nước. Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng

nhấn mạnh đến sự phối hợp chặt chẽ giữa nhà trường - gia đình - xã hội, coi đây là môi trường tổng thể để hình thành nhân cách và trí tuệ. Người đặc biệt đề cao mối quan hệ nhân ái, dân chủ giữa thầy và trò, coi tình thương yêu, tôn trọng và sự gương mẫu của thầy giáo là chìa khóa để giáo dục hiệu quả. Đồng thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định “lấy tự học làm cốt”, coi tự học, tự rèn luyện là động lực quyết định, giúp mỗi người phát triển trí tuệ, độc lập, sáng tạo, học tập suốt đời để theo kịp sự phát triển không ngừng của thời đại. Như vậy, phương châm giáo dục trong tư tưởng Hồ Chí Minh vừa thể hiện tính khoa học, dân chủ, nhân văn, vừa có giá trị định hướng bền vững cho nền giáo dục Việt Nam hiện nay.

2. Một số giải pháp phát triển giáo dục và đào tạo theo tư tưởng Hồ Chí Minh đáp ứng yêu cầu phát triển đất nước

Trên cơ sở quán triệt và vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục, Đảng, Nhà nước ta xác định giáo dục và đào tạo cùng với chú trọng phát triển khoa học và công nghệ là quốc sách hàng đầu; là sự nghiệp cách mạng của Đảng và toàn dân tộc. Nhờ đó, nền giáo dục nước ta đã có bước phát triển, đạt nhiều thành tựu quan trọng. Cụ thể, Việt Nam hiện nằm trong nhóm 21 quốc gia sớm đạt mục tiêu phát triển bền vững của Liên hợp quốc đến năm 2030 về giáo dục chất lượng⁽⁹⁾. Nghị quyết số 71-NQ/TW ngày 22/8/2025 của Bộ Chính trị về đột phá phát triển giáo dục và đào tạo đã đặt mục tiêu đưa giáo dục trở thành động lực phát triển đất nước, xác định giáo dục là quốc sách hàng đầu và quyết định tương lai dân tộc. Tuy nhiên, cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, quá trình toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế, cùng sự bùng nổ của trí tuệ nhân tạo đã và đang tái định hình lại nền giáo dục trên phạm vi toàn thế giới, đòi hỏi mỗi quốc gia phải có sự điều chỉnh, thích nghi để tránh trở nên lạc hậu trong sự nghiệp phát triển con người. Vì vậy, để tạo ra những đột phá mới, việc quán triệt và vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục là yêu cầu khách quan, đồng thời là nhiệm vụ quan trọng và lâu dài. Trên tinh thần đó, cần tập trung thực hiện một số giải pháp trọng tâm sau:

Một là, nâng cao nhận thức, đổi mới tư duy và hành động, xác định quyết tâm chính trị mạnh mẽ để phát triển giáo dục và đào tạo.

Đột phá trong giáo dục và đào tạo trước hết phải bắt đầu từ sự thay đổi nhận thức của các chủ thể. Trong những năm qua, nhiều chủ thể còn nhận thức chưa đầy đủ, toàn diện về vị trí, vai trò của giáo dục đối với sự phát triển bền vững của đất nước... dẫn đến tình trạng trì trệ, chậm đổi mới trong nội dung, hình thức giáo dục ở nhiều cấp độ khác nhau, gây ảnh hưởng đến chất lượng nguồn nhân lực và năng lực cạnh tranh quốc gia. Do đó, cần thay đổi nhận thức tư duy của toàn xã hội đối với giáo dục và đào tạo trong bối cảnh hiện nay. Trong đó, đối với cấp lãnh đạo, quản lý, cần chuyển từ tư duy quản lý hành chính sang tư duy kiến tạo, coi giáo dục là trọng tâm trong chiến lược phát triển quốc gia, từ đó ưu tiên nguồn lực và gắn trách nhiệm của người đứng đầu với kết quả thực chất.

Đối với đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý các cơ sở giáo dục, cần không ngừng nâng cao chuyên môn, nghiệp vụ, đổi mới cách thức quản lý. Đối với gia đình và xã hội, cần xóa bỏ cách nghĩ coi học chỉ để lấy bằng cấp, tư tưởng tiêu cực trong thi cử mà thay vào đó cần xác định tinh thần học tập suốt đời, học để phát triển toàn diện bản thân, để bắt nhịp với sự phát triển mau lẹ của thời đại và đóng góp nhiều hơn cho sự phát triển của cả dân tộc. Khi nhận thức được thay đổi đồng bộ từ lãnh đạo đến thầy cô, phụ huynh và toàn xã hội thì giáo dục, đào tạo mới thực sự có môi trường thuận lợi để tạo ra bước phát triển đột phá, đáp ứng yêu cầu mới của đất nước.

Hai là, tiếp tục đổi mới căn bản, toàn diện nội dung và phương pháp giáo dục theo hướng hiện đại, thực chất và thiết thực.

Đây là giải pháp then chốt để nâng cao chất lượng giáo dục hiện nay. Thực hiện Nghị quyết số 71-NQ/TW ngày 22/8/2025 của Bộ Chính trị về đột phá phát triển giáo dục và đào tạo, cần chú trọng xây dựng nội dung chương trình giáo dục khoa học, gắn chặt giữa giáo dục kiến thức với đạo đức, thể chất và thẩm mỹ, bảo đảm sự hài hòa giữa tính toàn dân và tinh hoa, toàn diện và chuyên sâu, dân tộc và toàn cầu. Đổi mới phương pháp

từ giáo dục từ lối truyền thụ một chiều sang phương pháp tích cực, lấy người học làm trung tâm, thúc đẩy tính sáng tạo, đổi mới và tự giác của mỗi người học. Mỗi bài học, mỗi chương trình cần tạo cơ hội để học sinh, sinh viên được trải nghiệm, thực hành, rèn luyện kỹ năng mềm, từ đó hình thành bản lĩnh, ý chí và khát vọng cống hiến.

Ba là, xây dựng đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục đủ phẩm chất, năng lực và uy tín, ngang tầm nhiệm vụ.

Đây là giải pháp vừa quan trọng cấp bách, vừa mang tính chiến lược lâu dài và luôn giữ vai trò quyết định chất lượng giáo dục và đào tạo, do đó cần có chiến lược phát triển dài hạn, toàn diện đối với đội ngũ này. Trong đó, tập trung nâng cao về chất lượng đào tạo, bồi dưỡng, cập nhật kiến thức và kỹ năng sư phạm, giúp thầy cô không chỉ giỏi chuyên môn mà còn am hiểu thực tiễn, có khả năng khơi dậy hứng thú học tập và truyền cảm hứng cho học sinh. Đồng thời, cần hoàn thiện cơ chế đãi ngộ, có chính sách, tiền lương, phụ cấp hợp lý... để đáp ứng tốt hơn nhu cầu đời sống của đội ngũ này và tương xứng với vị trí là “nghề cao quý nhất trong những nghề cao quý”. Đối với các vùng sâu, vùng xa, cần có các chính sách đặc thù để giáo viên yên tâm gắn bó, khắc phục sự chênh lệch về cơ hội giáo dục giữa các vùng miền. Đẩy mạnh phân cấp, phân quyền trong công tác nhân sự, có cơ chế giám sát đối với đội ngũ những người làm công tác giáo dục, xử lý nghiêm minh những cá nhân suy thoái gây ảnh hưởng đến phẩm chất, nhân cách nhà giáo.

Bốn là, đẩy mạnh công tác chuyển đổi số, ứng dụng khoa học - công nghệ, trí tuệ nhân tạo trong giáo dục và đào tạo.

Trong kỷ nguyên số, giáo dục và đào tạo phải là lĩnh vực tiên phong, đi đầu trong tiếp thu, vận dụng những thành tựu khoa học - công nghệ này từ đó đưa giáo dục và đào tạo bước sang một kỷ nguyên mới, khoa học, hiện đại và chất lượng cao. Do đó, cần chú trọng việc đầu tư hạ tầng số cho ngành giáo dục, tập trung xây dựng hệ thống cơ sở dữ liệu giáo dục thống nhất, phát triển nền tảng học tập trực tuyến, và kho học liệu điện tử mở cho học sinh, sinh viên, giáo viên. Ứng

dụng trí tuệ nhân tạo để cá nhân hóa việc học, cung cấp công cụ quản lý lớp học, đánh giá năng lực người học chính xác và hiệu quả hơn cũng như cập nhật nội dung, hình thức giáo dục mới trên phạm vi toàn thế giới. Cùng với cải thiện hạ tầng cơ sở, cần thực hiện tốt việc đào tạo, bồi dưỡng kỹ năng sử dụng công nghệ mới cho đội ngũ nhà giáo, người quản lý giáo dục và học sinh, sinh viên, nhất là đối với những bậc học trung học phổ thông, đại học và sau đại học. Đẩy mạnh chuyển đổi số không chỉ giúp nâng cao chất lượng và hiệu quả dạy học, mà còn mở rộng cơ hội học tập, nâng cao khả năng thích ứng trong những môi trường đào tạo quốc tế.

Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục đã chỉ rõ nội dung xây dựng nền giáo dục nhân dân, dân chủ, khoa học, toàn diện, coi trọng cả đức, trí, thể, mỹ. Vận dụng tư tưởng của Người trong bối cảnh mới đòi hỏi toàn Đảng, toàn dân và toàn quân ta phải có quyết tâm chính trị cao, đồng thời mỗi cá nhân cần nhận thức rõ trách nhiệm của mình trong sự nghiệp “trồng người”. Sự thành công, hiệu quả thực chất của các chủ trương, biện pháp mà Đảng ta đã đề ra đến từ chính sự vào cuộc, quyết tâm của cả cộng đồng xã hội. Mỗi người dân, mỗi cán bộ, đảng viên, mỗi nhà giáo đều phải góp phần để giáo dục trở thành động lực phát triển đất nước, là con đường hình thành thế hệ công dân Việt Nam mới có tri thức, bản lĩnh, nhân cách và khát vọng vươn lên, đủ sức gánh vác sự nghiệp cách mạng trong kỷ nguyên mới của dân tộc./.

Ghi chú:

- (1) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 4, Nxb CTQG-ST, H.2011, tr.7.
- (2) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 3, sđd, tr.413.
- (3),(8) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 11, sđd, tr.528, tr.95.
- (4),(6) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 12, sđd, tr.333, tr.296.
- (5) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 13, sđd, tr.66.
- (7) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 7, sđd, tr.50.
- (9) Bộ Chính trị, *Nghị quyết số 71-NQ/TW ngày 22/8/2025 về đột phá phát triển giáo dục và đào tạo*.